

Moldova György: Szabadíts meg a gonosztól

Előjáróban, bevezetesképp, de summázatul is szeretném megszögezni, hogy – szemben a szerzőnek a közelmúltban megjelent, rendőrségről írott művével – e könyv elolvasását tiszta szívvel tudom ajánlani mindazoknak, akiket hazai börtönállapotaink, az ottani lehetőségek és élethelyzetek érdekelnek. De azoknak is javallom e riportkönyv megismerését, akik csupán egy különös, háborzongató világ izgalmait akarják átélni, mert Moldova e művének segítségével kiegészíthetik krimiújság ismereteiket, vagy épp szembesíthetik azokat a való világ realitásaival.

Persze szociológiai vagy börtönszakmai szempontból számtalan jogos kritikával illelhető a kötet szerkezete és tartalma, ám ezek felsorolását nem tartom helyénvalónak, mert nem tudományos munkát tart kezében az olvasó. Moldova a valóságjegyzés műfaji szabályait betartva írta le tapasztalatait. Tegyük hozzá, hogy olyan érzékenységgel, amely méltó a magyar szépirodalmi szociográfia legjobb hagyományaihoz.

A könyv szerkezete, felépítése nem tematikus. Nem akarja görcsös alá venni a börtönélet teljességét, ennek ellenére sikerül bemutatnia a főbb börtöntípusokat, és azok sajátos helyzetét. Moldova törekszik e külvilágtól elzárt világot több oldalról is látni, láttatni. Ir a bv-intézetek túlszűfoltóságáról, annak minden nyűgéről. Ir az erőszak kultuszáról, a kiszolgáltatottságról, a börtönélet belső, korántsem romantikus eseményeiről, így pl. a csicskáztatásról, vagy a kiszárolt nemi életről. Szól az étkezések megtagadásáról, a munkabeszüntetésekéről, sőt a börtönlázadásokról is.

Nem hagyja említés nélkül a börtönök anyagi szegénységét (vitatva a közvélemény fel-felbukkanó állítását, miszerint túl jó dolga van a raboknak), felidéri a szervezési nehézségeket meg a bv-állomány képzetlenségéből eredő problémákat (ugyanakkor finoman jelzi, hogy a smaszter élete alig jobb, mint az elítélté). A börtön sajátos világa a fogvatartottak, az örök, a nevelők szempontjából egyaránt vonzza Moldovát. Sze-

rencés arányokat találva egyensúlyoz a könyvben, hogy érzékeltetni tudja: az ítéleten és a falakon kívül a börtönélet feltérképezéséhez az elítélt és a bv-testület bemutatása egyaránt szükséges.

A kötet stílusát és atmoszféráját a határozza meg, hogy a szerző riportszerűen közelít témájához. Hol párbeszéd formát választ, hol hagyja morfondírozni a vele beszélőt, néha egy-egy eszmefuttatás erejéig pedig kiszól az olvasóhoz. Sajnos ez utóbbi módszerrel a kelleténél ritkábban él. Ezért inkább csak regisztrálja, leltárba veszi a felszínen megjelenő ellentmondásokat, és nem ás le az okok összekapcsolódásának szintjéig, nem tárja fel a mélyben zajló folyamatokat. Mindez műfaji probléma, a riport csak a kérdések felsorolását, a feszültség csomópontjainak jelzését teszi lehetővé.

A „Szabadíts meg a gonosztól” stílus gördülékeny, hangnemét pedig józan mérték-tartás jellemzi. A szerzőt nem annyira a hajmeresztő történetek izgatják, hanem inkább az egyes ember, a maga mániáival, korlátaival. Igyekszik a front mindkét oldalán levő egyént közelebb vinni az olvasóhoz, igyekszik bemutatni miként alkalmazkodik az a börtönlét különféle helyzeteihez. A rész-riportokból végül is összeáll a kép. Kiderül, hogy a börtönélet szereplői kényszerpályákon mozognak, hogy e zárt közösségben végtelenül kis mozgásteret van az egyéni akaratnak. S ez gyakorta pesszimistává teszi a szereplőket, mert az emberi elme újításait semelyik oldal nem tudja igazán felhasználni a körülmények, már említett, nyomása miatt.

A kötet végére jutván az olvasásban – megtudjuk, hogy miért költői túlzás a könyv címe. Rájövünk, hogy a gonosz Moldovánál nem erkölcsi kategória, noha óvakodik attól, hogy bárkit is felmentsen. A gonosz szerzőnk szerint egy szociális-pszichés életűt, illetve életforma, mely az egyén morális döntéseinek igencsak kevés teret nyújt. És ez a sajátos normarendszert teremtő világ, mint a húnáros nem engedi, nem ereszti el áldozatát. Más szóval a börtönből szabaduló társadalomba való visszaintegrálódásá-

nak esélyei elenyészően csekélyek. S ebben, jól látja Moldova, talán a börtön felelős a legkevésbé, hiszen azok a társadalmi okok, amelyek az elítélt eltávolítását eredményezik, nagyrészt kívül esnek a börtön falain.

„Nagyon sokat kell tudnunk a börtönökről, hogy belássuk: nem tudunk róla semmit” olvashatjuk a kötet hátlapján. Ám e jól hangzó slogan, azaz jelmondat, már nem állja meg a helyét. Igen-igen sokat tudunk már a börtönökről, lehetőségeik-

ről, korlátaikról. Sőt, ismereteink zöme már nem halmazszerű, hanem rendszerezett tudás, és ez erősen megnöveli felhasználásának hatékonyságát. Noha az is vitathatatlan, hogy hiányaink is végtelenek... Moldova György e könyvével mindenesetre tovább gyarapította ismereteinket, és fontos lépést tett abba az irányba, hogy ezek hiánya ne legyen olyan égető.

dr. Csalay András

Richard van Dülmen: A rettenet színháza – ítélezési gyakorlat és büntetőrituálék a kora újkorban

Dülmen professzornak, a Saar-vidéki egyetem tanárának (1985-ben első ízben publikált, majd 1988-ban újfent közzétett) nagy népszerűségnek örvendő munkáját (Theater des Schreckens – Gerichtspraxis und Strafrituale in der Früheren Neuzeit) immáron magyarul is olvashatják az érdeklődők Bérczes Tibor kiváló tolmácsolásában.

A könyv sikere sokoldalúságában rejlik. Aki a kezébe veszi, az egyszerre több művet is olvashat. Már az első sorokban két ígéret fogalmazódik meg. Egyrészt kirajzolódik egy horrorisztikus olvasmány, egy vértől csöpögő, barbár kegyetlenséget felmutató „keblét borzongató” jogesettár várható képe, másrészt ezzel párhuzamosan felsejlenek egy szakmának szóló, realista, a későközépkor és a koraújkor törvénykezési valóságát feltérképező dolgozat körvonalai.

A szerző mindkét vágyat kielégíti. Vértől lucskos vesztőhelyek, végtagjaikat vesztett, megkínzott, kerékbe tört elítéltek történeteinek sorát olvashatja az érdeklődő, ugyanakkor a szakma számára jól értelmezhető tablót állít össze a szerző a büntetés végrehajtásáról. Úgy hiszem, a Börtönügyi Szemle hasábjain ez utóbbiról illő és hasznos szólni.

Dülmen könyve az elmúlt évtizedek eredményeinek tükré is. *Achter, Barring, Blasius, Breibach, Conrad, Evans, Foucault, Hartl, Hentig, Krosehell, Oppelt, Rossa, Rusche-Kirchheimer, Schmidt* legújabb kutatási eredményeinek összefoglalásával alapozta meg mondanivalóját. Egy összefoglaló dolgozattal állunk szemben tehát, amely azonban a pusztá szintézisen túl számos egyenü összegzést tartalmaz. A kötet szinte vala-

mennyi lapján megfogalmazódik egy-egy fontos megállapítás, a recenzióknak ugyan-csak nehéz dolga van tehát, amikor a leg-lényegesebb mondandóját akarja kiválasztani.

Véres népünnepélyek

„Ezt a bonyolult és számunkra idegen világot csak akkor érthetjük meg, ha sikerül megszabadulnunk attól a felvilágosodás óta belénk rögződött elképzeléstől, miszerint a régi törvénykezést a kegyetlenség jellemezte” – írja Dülmen. S már itt sejteni engedi, hogy a könyv egy általános tévhitet kíván szembeszállni. Azzal a tankönyvekben és a köztudatban egyaránt elterjedt nézettel, mely azonosítja a középkort és a koraújkort a barbarizmussal, a kegyetlenséggel, a könyörtelenséggel.

Pedig e korok nem voltak embertelebbek a 20. századnál – csak mások. S ezt a másságot definiálta a felvilágosodás szerzői köre, a feudalizmus kritikusaiknak serege borzalomként, gonoszságként. Külön kiemelve e világból a büntetőjogot, a büntetőpereket meg az ítéletvégrehajtást mint a kegyetlenség jelképeit. Holott a büntetés nem volt spontán és önkényes aktus, hanem része egy tradicionálisan megszabott szertartásnak, mely a bűn és a büntetés között a mainál szorosabb megfelelést tartalmazott.

Az volt az alapelv, hogy a büntetés olyan kemény legyen, amilyen romboló hatással van a társadalomra a büntett maga, s természetesen, amilyen kegyetlen a társadalom mindennapi valósága. Tévedés azt hinni,